

TÜRKİYE’DE KADINLARI GİRİŞİMCİLİĞE YÖNELTEN FAKTÖRLER KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ*

Doç. Dr. İ. Kahraman ARSLAN

İstanbul Ticaret Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi karslan@ticaret.edu.tr

M. Demet TOKSOY

İstanbul Ticaret Odası demet.toksoy@ito.org.tr

ÖZ

Son yıllarda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde çalışma hayatında ağırlıkları büyük ölçüde hissedilen kadınların, sahip oldukları yetenekleri kullanabilme, ekonomik bağımsızlık, esnek çalışma saatleri, kendi kendinin patronu olmak istemesi gibi nedenlerle ücretli çalışan olmak yerine kişisel tasarruflarını veya banka kredisi kullanarak kendi işlerini kurmayı tercih ettikleri görülmektedir. Bu kapsamda kadın girişimcilerin sorunlarını tanımlamak ve çözüm önerileri oluşturmak amacıyla yapılan çalışma neticesinde Türkiye’de faaliyet gösteren kadın girişimcilerin demografik özellikleri, girişimcilik performansları, karşılaştıkları sorunlar ve kadınları girişimci olmaya yönlendiren nedenler değerlendirilerek çözüm önerileri oluşturulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Girişimcilik, kadın girişimcilik, kadın girişimcilerin sorunları, tarihsel gelişim, kadın girişimcilerin önemi

WOMEN ENTREPRENEURS IN TURKEY: MOTIVES, CHALLENGES AND SOLUTION PROPOSALS

ABSTRACT

It is widely observed that in recent years, while women’s participation in working life has gained an enormous significance in both developed and developing countries, for a variety of reasons such as being able to deploy the skills they possess, economic independence, flexibility in work hours and being their own bosses, certain women prefer to set up their own businesses - rather than being a wage earner - by using either their personal savings or bank loans. In this study, it is aimed to determine the problems of women entrepreneurs in Turkey, and also to offer solutions by evaluating the demographic profiles, entrepreneurial performances, problems faced and the reasons to become an entrepreneur.

Keywords: Entrepreneurship, women entrepreneurship, problems of women entrepreneurs, historical development, the importance of women entrepreneurs

* Geliş tarihi: 02.01.2017 – Kabul Tarihi: 01.06.2017

1.GİRİŞ

Kadınların işgücüne katılımlarındaki artış genellikle 20.yüzyılın en önemli sosyal ve ekonomik gelişmesi olarak algılanmaktadır. 1980'lerden sonra girişimcilik anlayışı hızlı bir gelişme göstererek ekonomide üretim faktörü olarak yerini almış, dünyada çalışanların demografik özelliklerinde birçok değişime neden olmuş ve bu değişimden kadınlar da önemli bir oranda etkilenmiştir. Sanayi Devrimi'ne kadar kadının görevi ev işleri ve ailenin bakımından ibaretken, yaşanan gelişmeler sonucu kadının iş hayatına girmesi ile çalışan karı-koca sayısı artmış ve ailenin geçimini tek başına sağlayan anneler daha çok görülmeye başlamıştır.

Günümüzde çok sayıda kadın, kendi işinin patronu olma, bağımsız çalışma, risk almaya yatkınlık, yenilik ve değişiklik arzusunun tatmin etme, vb. şekilde ifade edilebilecek nedenlerden dolayı girişimcilik mesleğini "tercih eder" duruma gelmişlerdir. Kadınlara ait girişimlerin giderek çoğalmasını çeşitli nedenlere bağlamak mümkündür. Birinci olarak, sosyo-kültürel altyapıdaki değişim sonucu günümüzde çok sayıda kadının çalışma hayatına girmesi ve öğretim düzeylerinin yükselmesi; ikinci olarak, yönetimin orta kadrolarında bulunan kadınların çalıştıkları şirketlerde bir gün işlerini kaybedecekleri düşüncesi ile kendi kendilerinin patronu olmayı arzulamaları; üçüncü olarak, başarılı kadın girişimcilerin sayısının artması ile örnek alabilecekleri kimselerin çoğalması; dördüncü olarak da birçok işletmede "cam tavan" (glass ceiling) olarak adlandırılan ve kadınların işletmelerde ancak belli bir yere kadar yükselebilecekleri düşüncesinin geçerli olması, yani iş dünyasının hala erkeklerin egemenliği altında bulunmasıdır (Gürol, 2000:242).

Bu çalışma, kadınların çalışma hayatında girişimcilik faaliyetlerinde demografik ve kişisel özelliklerini ve yaşadıkları sorunları belirlemeyi ve bu doğrultuda girişimciliği bir kariyer tercihi olarak seçecek olan kadınlara tavsiyelerde bulunmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda ilk iki bölümde, girişimcilik ve kadın girişimciliği konuları teorik olarak ele alınmıştır. Araştırma kısmında ise girişimci kadınların demografik özellikleri, girişimcilikte karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri ortaya konmaya çalışılmıştır.

2. GİRİŞİMCİ VE GİRİŞİMCİLİK KAVRAMI

Girişimci, çevresel fırsatları gözlemlemek suretiyle risk üstlenen ve yenilik yapan kimsedir. Diğer bir tanıma göre girişimci, sürekli olarak çevreyi gözleyip talebi takip eden, yeni talepler yaratan, talepteki değişimleri zamanında fark eden, kaynak temin etme ve kaynak yaratma suretiyle işletme kuran, rekabete açık,

riske girmek ve sorumluluk almak konusunda tereddüt etmeyen, dinamik ve yaratıcı yeteneklere sahip kişilerdir (www.gyte.edu.tr).

Geleneksel anlamda girişimcilik ise, risk üstlenme eylemidir. İşletmelerde özellikle profesyonel yönetici ve girişimciyi birbirinden ayırt etmek için, girişimcilerin yöneticilerden farklı olarak kar ve zarar riskini bizzat üstlenmesine vurgu yapılmaktadır. Üstlenilen risklerin karşılığında girişimcinin yegane beklentisi, başarılı olmak ve başlangıçta belirlediği hedeflere ulaşabilmektir (Erdem, 2001:46).

Girişimcilerin ortak özellikleri; eğitilmiş olma, risk alabilme, yenilikçi ve yaratıcı, yüksek başarı güdüsüne sahip, vizyon sahibi ve hayal gücü kuvvetli, özgüveni yüksek ve sorumluluk sahibi olma, analitik ve sentezci düşünme yeteneğine sahip olma, problemleri çözerek hızlı karar verebilme, yüksek motivasyon sahibi, zamanı etkin bir şekilde kullanabilme ve yönetme, liderlik özelliklerine sahip, takım çalışmasına önem verme, küresel ölçekte düşünebilmedir (Çevik, 2006:58).

Girişimci ile ilgili tanımların ortak noktası, girişimcinin başkalarının baktığı ama göremediği fırsatları görüp, onları birer iş fikrine dönüştürebilmesi ve bir de risk almaya yatkınlığıdır (Titiz, 1996:3). Girişimci, bir işi yapmaya girişen ve bundan çekinmeyen kişidir. Üretim faktörlerini bir araya getirerek, iktisadi mal ve hizmet üretimi için gerekli girişimi başlatan, ayrıca üretim için gerekli finansal kaynakları ve üretimin değerlendirileceği pazarları bulan kişidir (Çetin, 1996:29).

Bu açıklamalar ışığında girişimcilik; bir iş fikrine sahip olarak pazardaki fırsatları değerlendirmek, mal ve hizmet üretmek amacıyla sermaye, doğal kaynak, emek gibi üretim faktörlerinin bir araya getirilerek, işletmesiyle ilgili faaliyetler olarak tanımlanabilir (Tekin, 2004:2).

Girişimcinin yukarıdaki belirgin özellikleri, girişimciyi diğer kişilerden ayıran temel özelliklerdir. Bu özelliklere sahip olmak girişimcinin başarısını belirleyici olacaktır. Günümüz koşullarında rekabetin küresel boyutlara ulaştığı, ülke ekonomileri üzerinde ulusal düzenlemelerin etkisini kaybetmeye başladığı ve dünyada üretim faktörlerinden bilgiye sahip olanların ve bilgiyi kullanabilenlerin faydalandığı bir ortamda ulusların zenginliği ancak girişimci bireylerin artmasıyla mümkün olmaktadır. Piyasa koşullarının belirsiz olmasına karşılık, girişimciler piyasada oluşan fırsatları görebilen, yenilikçi, risk alan ve yaratıcı bireylerdir (Ören ve Bıçkes, 2011:68)

3. KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNİN TANIMI

Kadın girişimciliği kavramına farklı yazarların farklı anlamlar yüklediği bilinmektedir. Girişimci kadın kategorisi içine kimlerin dahil edilmesi, kimlerin dışarıda bırakılması gerektiği üzerine henüz bir ortaklık sağlanabilmiş değildir (Ecevit, 1993:17). Kadın girişimciler; işteki durumu işveren veya kendi hesabına çalışan şekilde belirlenen, işinin idari ve hukuki sorumluluğunu üstlenmiş olan, işinin başında fiilen bulunan, sunduğu ürün ve hizmetin fiyatı arz –talep ilişkisi içinde belirlenen kadınlardır (Çelebi, 1993:36). DİE sınıflamalarında kadın girişimciler "kendi hesabına çalışan" ve "işveren" statüsünde belirlenmiştir.

Kadın girişimci; ev dışı bir mekanda, kendi adına kurduğu bir iş yerinde tek başına veya istihdam ettiği diğer kişilerle birlikte çalışan ve/veya işin sahibi olması sıfatı ile ortaklık kuran, herhangi bir mal veya servisin üretilmesiyle ilgili faaliyetleri yürüten, bu mal veya servisin dağıtım, pazarlama ve satışını yapan/yaptıran, işi ile ilgili olarak ilişkiye girilmesi gereken kişi, örgüt, kurum veya kuruluşlarla kendi adına ilişki kuran, iş sürecinin örgütlenmesi, mal ve hizmet üretiminin planlanması, iş yerinin işletilmesi, kapatılması veya geliştirilmesine kendisi karar veren ve işinden elde ettiği kazancın yatırım ve kullanım alanları üzerinde söz sahibi olan kadındır (Ecevit, 1993:19-20).

Bu tanımlar, kadın girişimcilikle ilgili şu ortak noktaları içermektedir (Ecevit, 1993:19-20);

- Evinde veya ev dışı bir mekanda, kendi adına kurduğu bir iş yeri olan.
- Bu iş yerinde tek başına veya istihdam ettiği diğer kişilerle birlikte çalışan ve/veya işin sahibi olması sıfatı ile ortaklık kuran.
- Herhangi bir mal veya servisin üretilmesiyle ilgili faaliyetleri yürüten, bu mal veya servisin dağıtım, pazarlama ve satışını yapan/yaptıran.
- İş ile ilgili olarak ilişkiye girilmesi gereken kişi, örgüt, kurum veya kuruluşlarla kendi adına ilişki kuran.
- İş sürecinin örgütlenmesi, mal ve hizmet üretiminin planlanması, iş yerinin işletilmesi, kapatılması veya geliştirilmesine kendisi karar veren.

- İşinden elde ettiği kazancın yatırım ve kullanım alanları üzerinde söz sahibi olan kadındır.

Diğer bir tanıma göre ise; piyasa ekonomisi içinde, hesaplanmış riskleri göze alarak, doğrudan doğruya pazara yönelik, nakde dönüştürülebilen mal veya hizmeti üretip satan, kendi işinin sahibi olup vergi kaydı ve Esnaf ve Sanatkarlar odalarına veya TOBB odalarına üye kaydı olan, sosyal güvenlik kurumlarından birinin şemsiyesi altında, tek başına ya da yanında başka kişileri istihdam eden kadınlar "Kadın Girişimci" olarak tanımlanabilir (Saray, 1993:118).

4. TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ

Kadınlar tarih boyunca hemen her dönemde içinde yaşadıkları toplumun özelliklerine göre değişen şartlarda ekonomik faaliyetlere katılmışlardır. Özellikle sanayileşme ile bu sürecin hızlandığı söylenebilir (Ayaz, 1993:175). Kadınların bir zamanlar sadece erkeklere açık olan iş dünyasına girdikleri ve bu dünyada güç, yetki, mevki elde etmek için yoğun bir mücadele verdikleri gözlenmektedir. Çalışma yaşamında küreselleşme çerçevesinde yaşanan değişimler ve yeni değerler, iş dünyasında erkek hakimiyetinin kırılarak kadının güçlenmesine neden olmuştur (Aşkın, vd. 2011:58).

Kadın girişimciliği, tarihsel süreçte varlığını ve önemini çeşitli formlarda koruyup sürdürmüştür. Ancak, kadın girişimciliğinin gelişmiş ülkelerde ulusal kalkınma yolunda öncelikli devlet politikaları arasında birincil seçenek olarak ilgi odağı haline gelmesi, daha çok, 1970'lere tekabül etmektedir. Bununla birlikte, kadın girişimciliğinin gelişmiş ülkelerdeki yükselişini mümkün kılan dinamikler çeşitlilik göstermektedir. Özellikle bireyciliğin yükselmesi, bireysel hak ve özgürlüklerin artışı, iletişim teknolojisindeki gelişmelerin bir sonucu olarak bireyler ve toplumlararası etkileşimin oldukça ileri bir noktaya erişimi, bilgi ve teknoloji sirkülasyonu hızının artması, fırsat eşitliği alanındaki görece iyileşme, girişimci kesimin hacminin büyümesi vb. kadın girişimciliğinin gelişmesini ve kurumsallaşmasını etkileyen temel dinamikler arasında yer almaktadır. Kadın girişimciliğinin gelişmesinde etkili olan bu dinamikler yanında özeldir, yeni tüketim anlayışı da belirleyici bir rol oynamıştır. Özellikle, standart kitlesel üretimin hedefini oluşturan geleneksel homojen tüketim kalıpları yerine, sürekli değişen ve çeşitlenen tüketim kalıplarının ortaya çıkması kadın girişimciliği teşvik edici bir unsur olmuştur (Ayaz, 1993:175).

Kadınlar tarih boyunca hemen hemen her dönemde içinde yaşadıkları toplumun özelliklerine göre değişen şartlarda ekonomik faaliyetlere katılmışlardır. Özellikle sanayileşme ile bu sürecin hızlandığı söylenebilir. Bu dönemde her alanda kendini gösteren değişim ve gelişmeler çerçevesinde kadınların bir zamanlar

sadece erkeklere açık olan iş dünyasına girdikleri ve bu dünyada güç, yetki, mevkii elde etmek için yoğun bir mücadele verdikleri gözlenmektedir. Küreselleşme ile beraber artan rekabet, işletmeleri bir taraftan kalite ve fiyat açısından malları ve hizmetleri daha etkin bir biçimde tüketiciye yönlendirmeye, diğer taraftan da mevcut kurumsal yapı ve uygulamalarını insan kaynaklarının geliştirilmesi doğrultusunda "çalışma hayatının kalitesinin iyileştirilmesi", "işin insanileştirilmesi", "esneklik" vb. uygulamalarıyla çevrelenmiş yeni işgücü yapısı ve davranış biçimine uygun hale getirmeye mecbur kılmaktadır. Bu anlayış doğrultusunda iş hayatında katılımı yetersiz olan, bilgi, beceri ve yeteneğinden yeteri kadar yararlanılmayan kadınların iş hayatına büyük oranda katılması ve daha etkin rol alması gelişen ekonomiler için bir "stratejik" zorunluluk halini almıştır (Bayrak ve Yücel, 2000:125).

Bu bağlamda, kadın girişimciliğinin ekonomik ve toplumsal hayata önemli yarar ve fırsatlar sunduğu bir gerçektir. Kanıtlar göstermektedir ki girişimcilik, ekonomik gelişme ve iş yaratımına değişik yollar sağlamaktadır. Kadınlar kendi ülke ekonomilerini geliştirmede potansiyel girişimcilik faaliyetleri ile önemli bir kaldıraç kuvveti oluşturmaktadırlar (Minniti ve Arenius, 2003:3).

Dünya genelinde 1980'li yıllardan itibaren kadın girişimciliği farklı disiplinlerin ilgi alanı haline gelmiştir. Kadın girişimciler üzerine yapılan çalışmalar, genellikle kadınların sosyo-demografik özelliklerinin belirlenmesi, iş kurma nedenleri, iş kurma ve sürdürmede karşılaştıkları sorunlar, örgütlenme eğilimleri üzerine odaklanmaktadır (Hisrich ve Peters, 2013). OECD kaynaklı bir araştırmada da belirtildiği gibi, kadınların fırsatlara nispeten yenilikçi bir tarzda yaklaşımları, iş yaşamının "yaşam kalitesi yanında yeni ekonomik çevrenin gelişimine de katkı sağlayacak" niteliktedir. Kadının kendine has karakteristiklerinden biri olan yenilikçi amaçlara daha fazla önem verdikleri ifade edilmektedir (Carter vd. 2003:13-39).

Dünyada yüksek üretim kapasitesine sahip ve sosyal gelişme düzeyi açısından ileri olan bütün toplumlarda kadın girişimciliğinin gelişmiş olması ve teşvik görmeye devam etmesi, kadın girişimciliğinin ekonomik büyümede olduğu gibi, sosyal gelişmedeki rolünü de ortaya koymaktadır. Sosyo-ekonomik süreçte yaşamsal işlevler yerine getiren kadın girişimciliğinin ortaya çıkması ve gelişmesi ise hiç kuşkusuz, çok sayıda faktörün rol oynadığı karmaşık bir süreçte gerçekleşmektedir. Bu süreçte rol oynayan faktörler çeşitlilik göstermekle birlikte, bunlar arasında devletin önemli bir misyon üstlendiği görülmektedir.

Gelişmiş ülkelerde kadın girişimciliğinin öneminin anlaşılmasıyla, devlet girişimciliğinin sosyo-kültürel/politik kanallarını açarak ekonomik yapıyı girişimcilik temelinde organize etmiştir. Bunu da, öncelikle kendini özel girişimciliğinin önünü

açacak biçimde kurgulayıp çeşitli düzenlemeler yapmakla gerçekleştirmiştir (Zimmerer ve Scarborough, 1998). Bu nedenle kadın girişimci sayısının arttırılması ve kadın girişimcilerin çağcıl girişimcilik nitelikleriyle donanımlı kılınmaları, sosyo-ekonomik sürece hızlı bir ivme kazandırmanın temel koşullarından birini oluşturmaktadır. Bu düşünceyle birlikte iş dünyasının profilinin de değişmesi, kadınların içinde yıllardır gizli kalmış olan doğal yeteneklerin başarıma güdüsüyle birleşerek açığa çıkmasını sağlamıştır (Berberoğlu, 1989:289).

Girişimciliğin cinsiyetinin olmadığı artık genel kabul görmektedir. Dolayısıyla eskiden olduğu gibi iş dünyasının kuralları sadece erkekler tarafından belirlenmemektedir. Artan sayıda kadın iş dünyasına girmekte ve kuralları yeniden oluşturmaktadır. Doğuştan getirdikleri doğal özellikleriyle kadınlar, iş dünyasındaki erkek egemenliğine son vermektedir. İletişim yeteneği, doğru kullanılan duygusal zeka, sabırlı, şefkatli ve empatik olmak, duyu organlarından azami derecede faydalanabilmek, çözüm üretebilme yeteneği, çatışma yöneticiliği, yaratıcılık, organize etme-zaman yönetimi, vb. gibi doğuştan getirilen ve annelik rolünün etkisiyle yoğunlaşan duygu ve düşünceler davranışa yansiyarak kadın çalışanı, kadın yöneticiyi ve kadın girişimciyi başarılı kılmaktadır (Zhao, vd. 2005:26).

1980'li yıllar batılı ülkelerin birçoğunda, liberal ekonominin ve girişimcilik kültürünün benimsendiği yıllar olarak anılır. Bu dönemde kadın girişimcilerin sayısının batılı ülkelerde erkek girişimcilere oranla çok daha hızlı biçimde artmakta olduğu saptanmıştır. Kadının işgücüne katılımı ile ilgili çalışmalar, 1980'li yıllara kadar ekonomik büyümeye katkıları açısından olumlu olarak değerlendirilmeyen, küçük işletme girişimciliğinin desteklenmesi ile oldukça bağlantılı olduğu söylenebilir. Bu yıllardan itibaren küçük işletme girişimciliği, Üçüncü Dünya Ülkeleri açısından yoksulluktan ve işsizlik sorunlarından kurtulmanın bir yolu olarak ele alınmıştır. Üçüncü Dünya ekonomilerinde küçük girişimciliğin tarım ve sanayi kesimlerinin dışına taşan bir öneminin olduğu, bakım-onarım, ticaret ulaşım ve diğer hizmet kesimlerinde bu olgunun sanayi kesimine oranla daha önemli bir yer tuttuğu vurgulanmıştır (Yetim, 2008). Bu çerçevede siyasal, ekonomik ve toplumsal gerekçelerle küçük girişimciliğin yaygınlaştırılması, geliştirilmesi, kadınların girişimci olarak yeterliliklerin sağlanması yönündeki eğilimler ve bunları destekleyici uygulamalar giderek yoğunluk kazanmıştır.

Kadınların bu süreçte çalışma yaşamına daha aktif olarak katılımlarının artmasında başlıca şu faktörlerin etkili olduğu söylenebilir: Dünya genelinde çalışan kadınları koruyucu ve destekleyici yasaların ve uygulamaların artması, demografik gelişmeler, şehirleşme oranlarında artış, eğitim olanaklarının

artması, standart dışı (atipik) çalışma şekillerinin ortaya çıkması, geçim sıkıntısı ve ekonomik zorluklar, evlenme oranlarında azalma, buna karşılık boşanma oranlarında artış, toplumların kadınların çalışmasına yönelik tutumlarında meydana gelen olumlu gelişmeler, çocuk bakımı ve diğer hizmetlerdeki iyileşmeler (Kocacık ve Gökkaya, 2005:199).

Bu kapsamda ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmeler bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de kadınların gittikçe daha fazla aktif olarak çalışma hayatına katılmalarına yol açmıştır (Ayaz, 1993:175). Bunun sonucu olarak günümüzde kadın; yalnızca belli bir mesleğin uygulayıcısı veya çeşitli kesimlerde kol gücü ile görev alan bir emekçi olarak değil, aynı zamanda bir girişimci olarak da varlığını ortaya koymaktadır (Narin, vd.2006:69).

Diğer yandan Geçmişte kadınların; okuma-yazma ve iş yaşamına katılım oranlarının düşüklüğü, finansmana erişim olanaklarının yetersizliği gibi nedenlerle girişimci olmaları daha düşük düzeyde kalırken, son yıllarda yapılan çalışmalarda, kadınların iş yaşamında, karşı cinse göre, daha başarılı oldukları gözlemlenmiştir. Bunun nedeni ise (Narin vd., 2006:67); önceden erkeklere özgü olduğuna inanılan işlerde başarılı olmaları, erkeklerle aralarındaki girişimcilik konusundaki bilgi ve deneyim farkının giderek azalması, çok daha iyi örgütlenir hale gelmeleri ve doğaları gereği olaylara karşı daha duyarlı, daha sakin, daha yoğun insan ilişkilerine sahip olmalarıdır.

5. KADINLARI GİRİŞİMCİ OLMAYA YÖNELTEN FAKTÖRLER

Türkiye'de girişimci kadınların iş kurma nedenleri itici ve çekici faktörler olarak iki grupta toplanmakta ve itici faktörler olarak, kadınları kendi işlerini kurmaya mecbur eden eşin ölümü ve boşanma şeklindeki faktörler, çekici faktörler olarak ise konuya ilgi, mücadele ruhu, istek ve pazar fırsatı yakalamak şeklinde ifade edilmektedir (Arat, 1993:27-28).

Kadınları iş kurmaya "iten faktörler" arasında ülkenin ekonomik koşullarından kaynaklanan işsizlik sorunları, kadınlara uygun olmayan iş koşulları ve kadınların özellikle ücretli işlerde cinsiyet ayrımcılığına uğramaları sayılabilmektedir. Bunun aksine, bağımsızlık isteği, kendini gerçekleştirme isteği, kendi işinin patronu olma, aile ve iş sorumluluğu arasındaki dengeyi kurma isteği ise kadınları iş yaşamına "çeken" faktörler arasında yer almaktadır (Cohen ve Mallon, 1999). Kadını girişimci olmaya hem iten ve hem de çeken farklı faktörler bulunmakta ve her iki faktör de farklı ülkelerde yapılan çalışmalarda geçerliliğini korumaktadır.

Kadınları girişimci olmaya iten bir diğer neden ise hükümetler tarafından kadınların yerel ekonomiyi kalkındırmada önemli bir aktör olarak görülmesi politikasıdır. Bu politikada özellikle yerel aktörler içerisinde yer alan potansiyel kadın girişimcilerin yönlendirilmesi, teşvik edilmesi ve güçlendirilmesi öngörülmektedir. Böylece özellikle kırsal alanda ekonomik faaliyetlerde yeterince yer alamayan kadınların mikro finansman yöntemi ile gelir elde etmelerinin sağlanması amaçlanmıştır. Çünkü iş hayatında erkeklere göre kadınların yeterli öz sermayeye sahip olmadığı veya başlangıç için gerekli finansmana ulaşamadığı bir gerçektir.

Buna karşın Dünyanın her yerinde kadınlar, çocuklar ve erkeklerin birlikteliğindeki eski algılamaya biçimleri çözülmekte ve yeni bir algılamaya biçimi öne çıkmaktadır. Özellikle "kadın girişimciliği"nin gelişmesine etken olan nedenleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- Ataerkil ailedeki çözülme,
- Çalışma hayatındaki değişme,
- Büyük şirket krizi ve KOBİ'lerin öne çıkması,
- Üretimde "seçkin azınlıklara" dayalı yapının "kitle potansiyeline" kayması,
- Üretimin "emek-sermaye" ekseninden "yaratıcı-girişimci" eksenine yönelmesi,
- "Satıcı piyasalar" egemenliğinin "alıcı piyasalara" kayması,
- Satışlarda marka ve imajın öne çıkması ve "tavsiyelerin" önem kazanması.

Piyasa ekonomisinde iş başarısının en önemli belirleyicisi olan girişimci, içinde yer aldığı sosyal, ekonomik ve kültürel çevrenin bir ürünüdür. Girişimcilik ruhunun aile, çevre, eğitim, örf, adet ve geleneklerden etkilendiği kabul edilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin girişimcileri, ataerkil yapıdaki toplumsallaşma süreçleri, ekonomik yapıdaki riskler ve sosyal çevre nedeniyle ağır hareket edebilmektedir (Eyüboğlu, 2002:284). Bu toplumlarda kadın girişimci sayısının artması ve gelişmesi daha yavaş olmaktadır. Günümüzde kadının çalışma yaşamında her geçen gün etkinliğini arttırması, hem kendisi hem de toplum açısından oldukça önemli görülmektedir. Özellikle kadının daha eğitilmiş, azimli, hırslı ve kararlı duruşu, onu erkeğe bağımlı olmaktan kurtararak ekonomik anlamda bağımsızlığını ve toplumdaki konumunu güçlendirmesine olanak sağlamaktadır. Kadına bu gücü sağlayan en önemli olgu ise onun girişimcilik özelliğidir. Girişimcilik faaliyeti ile kadın, bir taraftan maddi ve manevi

kazanımlar elde ederken, diğer taraftan bağımsızlık, finansal fırsatlar, toplumsal hizmet, iş güvenliği, aile istihdamı ve meydan okuyuculuk gibi özellikler ile de cinsiyet ayrımcılığına yönelik yargıları kadınlar lehine çevirebilme fırsatını da elde etmiş olmaktadır.

Kadınların girişimcilik süreci incelendiğinde kadınları girişimciliğe yönelten farklı nedenler tespit edilmiştir (Yetim, 2008);

1. Aile geçiminden sorumlu olması: Özellikle eşin çalışmadığı veya gelirin düşük olduğu ailelerde kadınlar çalışma yolunu seçmektedirler. Burada başarıya ve kendini gerçekleştirmeden çok ailenin geçimini sağlamak temel güdü olarak belirginlik kazanmıştır.

2. Eşin pasif durumu ve çalışamaz olması: Eşe veya aileye ait bir işyerinin var olması ancak eşin bu işyerini sağlık nedenleri veya psikolojik durumu gereği yürütemeyecek bir yapıya sahip olması nedeniyle kadının işin başına geçmesi de bir neden olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum biraz çaresizlik, biraz tepki içeren bir eğilim olarak önem kazanmaktadır.

3. Ücretli bir işte çalışmaya eşin izin vermemesi: Özellikle ailenin gelir seviyesinin yüksek olması durumunda eşin ısrarlı çalışma isteğine karşı erkeğin bulduğu bir çözüm olarak "bir işyeri açalım da oyalansın" düşüncesiyle oluşmaktadır. Özellikle bu durumda "oyalanma" anlayışının varlığı nedeniyle aslında kadının başarılı olması veya kazanç elde etmesi yönünde bir beklenti söz konusu değildir. Bu anlayış ile gerçekleşen girişimcilik bir anlamda kadının bireyselleşmesi açısından engel ve olumsuzluklar içermektedir.

4. Özgürlük ve bağımsızlık isteği: Kadın girişimcilerin başarıya isteğinin ön plana çıktığı bağımsız ve ekonomik özgürlüğü kazanabilmek için böyle bir seçim yaptığı da görülmektedir. Kadının girişimci olarak varlık kazanması sadece ekonomik değil, iş yürütümü açısından da bağımsızlığı beraberinde getirecektir ki bu da arzu edilen bir durumdur.

5. Eğitimini veya bilgisini değerlendirme isteği: Daha önce bir işyerinde çalışıp gerekli tecrübe ve sermayeyi sağladıktan sonra kendi işini kurma isteği de söz konusudur.

6. İş bulamama sonucu yönelim: Zaman zaman "işsiz kalmaktansa bir iş kuralım" düşüncesinin varlığı da kadınları girişimciliğe yönlentmektedir. Önemli boyutta olmasa da işsizliğin alternatifi olma durumu, iyi bir iş bulunana kadar sürdürme isteği ve iş bulunduğu terk edilecek bir süreç olarak da ele alındığı görülmektedir.

Diğer yandan ücretli bir işte çalışırken, yaşadığı olumsuzluklar sonucunda kadınların girişimciliğe yöneldiği görülmektedir. Hayal kırıklığı ve can sıkıntısı gibi zorlayıcı faktörler kadın girişimciliğinin gelişmesinde baskın bir rol oynamaktadır. Bu yüzden zorlayıcı faktörlerin kadınları erkeklerden daha fazla etkileyen ve girişimciliğe iten bir araç olduğu iddia edilebilir (Catley ve Hamilton, 1998:76).

Farklı kültürlerde motivasyon faktörlerinin belli faktörler içerisinde yoğunlaştığı görülse de; ulusal kültür bağlamında bazı faktörlerin değişiklik göstereceği yadsınılamaz. Özellikle bireyciliğin, belirsizlikten kaçışın, maskülen değerlerin yüksek olduğu toplumlardaki motivasyon faktörleri fırsatların peşinden koşma, yenilik yaratma, rekabet etme gibi faktörlerde yoğunlaşmaktadır. Kanaatkar ve kadercı toplumlarda rekabet, fırsat kollama, çok çalışma gibi tutum ve davranışlar daha az görüldüğünden, girişimciliği etkileyen motivasyon faktörleri arasında da bu faktörlere daha az rastlanılmaktadır (Aytaç ve İlhan, 2007).

Gelişmiş ülkelerde girişimciliği motive eden faktörlerle ilgili yapılan çoğu çalışmada kadınlarla erkekler arasında çok büyük bir fark olmadığı, genellikle bağımsız çalışma, başarıya ve zenginliğin hep ilk sıralarda yer aldığı belirtilmiştir (Sarri ve Trihopoulou, 2005). Fakat sadece kadınlar üzerine yapılan son çalışmalarda, işe başlamada kadınları motive eden faktörlerin ya "itici" yani olumsuz şartlardan kaynaklanan veya "çekici" yani olumlu fırsatlardan kaynaklanan nedenler olduğu bulunmuştur. İtici faktörler için, işsizlik, ailede yaşanan ekonomik sorunlar, mevcut işinden memnun olamamak, şeffaf tavanlar ve ev işleri ve çocuk bakımı gibi sorumluluklarından dolayı esnek çalışma saatlerine ihtiyaç gibi zorunluluk nedenleri sıralanabilir.

Çekici faktörler için ise başkalarına yardım etme, başarıya isteği, sosyal statü, zenginlik ve güç gibi nedenler sayılabilir (Dechant ve Al-lamky, 2005). Kadınlar için işe başlamada çekici ve itici faktörlerin birbirini tamamen ikame eden etkenler olmadığını, bazen hem başarıya isteği hem de aile içi yükümlülüklerini de bir arada yürütebilmek için yani esnek çalışma saatlerinden dolayı kadınların kendi işlerini kurmak isteyebildikleri görülmüştür.

Kadınların girişimci olmalarında kendilerini motive eden faktörlerin önem dereceleri incelendiğinde kadın girişimcilerin, öncelikle güçlü bir başarıya isteği, başkalarına faydalı olabilme ve sosyalleşme arzusunda oldukları görülmektedir. Yapılan araştırmalar kadınların genellikle işle birlikte annelik rollerini daha iyi gerçekleştirebilmek için girişimci olmayı tercih ettiklerini, buna karşılık erkeklerin ise para kazanma arzusu nedeniyle girişimci olmayı tercih ettiğini göstermektedir. Bu sonuç kadın ve erkeklerin toplumdaki farklı sosyal sorumluluklarına, yani kadınların ev işi ve çocuk bakımından sorumlu olduğu,

erkeklerin ise para kazanmak ve evi geçindirmekle yükümlü olduğu anlayışının toplumda hakim olmasına bağlanmaktadır (Arat, 1993; Çelebi, 1997).

6. KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNİN ÖNÜNDEKİ SORUNLAR

Kadın girişimcilerin sahip oldukları işletmelerin yaşamaları ve devamlılığında önemli sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu durum kadın girişimci sayısının sınırlı kalmasına, kadın girişimcilerin işletmelerinin büyümelerinde ve gelişmelerinde zorluklara neden olmaktadır.

Kadınlar, sosyal prestij edinmede girişimciliğin önemli bir katkı sağladığını düşünmektedir. Kadınlar hem kendi kazançlarını sağlayarak başkalarına olan bağımlılıklarını azaltmada, hem de kendilerine kariyer sağlama aracı olarak girişimciliği avantajlı bulmaktadır. Bununla birlikte, kadınlar için girişimci olmanın en büyük dezavantajı, aile içi sorumluluklar ve cinsiyet rollerine ilişkin algılarla bağlantılıdır. Kadınların önemli bir kısmı, eşine ve çocuklarına zaman ayıramadığından yakınmaktadır. Girişimci kadınlar tarafından en çok belirtilen diğer bir zorluk ise ekonomik belirsizlikler ve girişimcilikle yaşanan risk durumudur. Kadınların ve erkeklerin eşit rekabet koşullarına sahip olmaması, kadınlar tarafından girişimcilikle birlikte yaşanan bir diğer sorun kaynağıdır. Kadınlarla yapılan görüşmelerde, özellikle erkek girişimcilerin bulunduğu meslek gruplarında, eşit rekabet olanağının bulunmadığı belirlenmiştir (Yetim, 2008).

Kadınlar girişimci olmak isteseler de, karşılıklarına çıkan bazı koşullar onları bazen yüreklendirmekte ama çoğu kez de çekingen davranmaya itmektedir. Bu koşulların çoğunun sosyo-kültürel sebeplerden ortaya çıktığı görülmektedir (Narin, vd. 2006):

- Öncelikle kadınların aile içi sorumlulukları, başarılı girişimci olmalarının önünde engel teşkil etmekte çocuk, ev ve aile bireylerinin yükü kadının tüm enerjisini işine yöneltememesine neden olmaktadır.
- Kadınların sosyo-ekonomik statüleri ve toplumun kendisine verdiği roller, kaynaklara erişimlerini kısıtlamakta, bu nedenle kadınlar genellikle düşük kazançlı, ev eksenli faaliyetlere yönelmektedir. Bu tip faaliyetleri genişletmek için gerekli bilgi ve teknik yardımdan yoksun kalmaktadırlar.
- Kadınların, kendi işini kurabilmeleri için kendilerine ait birikimleri bulunmadığından eşlerinin veya ailesinin desteği gerekmekte olup, ancak bu şekilde finansal kaynak sağlayabilmektedirler..

- Banka kredisi imkânlarından yararlanabilmeleri için kefil, teminat veya gayrimenkul ipoteği talep edilmektedir. Bu durum da kadınlar için bir kısıtlayıcı faktör olmaktadır.
- Kadınlar farklı bakış açıları ve iletişim becerileriyle iş hayatında farklı alternatifler ileri sürebilseler de erkek egemen bir iş dünyası içinde zaman zaman yalnızlığa ve umutsuzluğa kapılabilmektedirler.
- Sırf kadın oldukları için kimi zaman görmezden gelinen kadınların azim ve kararlılıkları "hırs" olarak olumsuz manada algılanmakta ve erkek meslektaşları tarafından dışlanmaktadır.
- Kız çocuklarının eğitime önem verilmeyişinin yanı sıra baskılı bir şekilde yetiştirilmesi de kadınların genellikle risk düzeyi düşük, çalışma saatleri yoğun olmayan işlere yönelmesine neden olabilmektedir.

Kadın girişimciler, iş başarılarını sınırlandıran en önemli üç hususu, "makro ekonomik nedenler", "finansal yetersizlikler" ve "haksız rekabet" olarak belirtmişlerdir. Bunlardan makro nedenler arasında ekonomik krizler, enflasyon, talep durgunluğu gibi hususlar sayılmıştır. Finansal sorunlar, gerek faaliyetlerin yürütülmesinde gerekse büyümenin önündeki en büyük engellerden biri olarak ortaya çıkmaktadır (Yetim, 2008).

Kadının başarısını sınırlandıran ailevi nedenler, kadına özgü bir sınırlamadır. Kadınlar, bir taraftan işlerini yürütürken; diğer taraftan, kadınlık rollerini de yerine getirmek, sosyal beklentilere yanıt vermek durumundadırlar. İşini aile sorumlulukları ile bağdaştırma güçlüğü, ailenin kadını "iş kadını" olarak kabullenememesi durumunda daha ağır yaşanmakta, bu da iş başarısını sınırlandırabilmektedir. Kadınlık rollerinde aksamalar olduğunda, yakınmalar başlamakta; bu ise, kadın girişimcileri vicdanen rahatsız edebilmektedir (Kutunis, 2006).

Kadın girişimciler, tüm girişimcilerin karşılaştıkları finansman yetersizliği, nitelikli eleman bulamama, talep durgunluğu, verimliliği artırma sorunu, alacakların zamanında tahsil edilememesi, haksız rekabete dayalı rakip engellemeleri sorunu gibi sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Eğitim seviyeleri görece olarak düşüktür. İnternet kullananların oranı azdır. Kadın, aile ve kariyerini uzlaştırma çabası içinde olmaktadır. Kadınların iş sahibi olarak kolayca kabul edilmedikleri ülke ya da bölgelerde, cinsiyete dayalı engeller artabilmektedir. Kadınlar, kendi hesaplarına çalışmaya erkeklere göre çok daha sonra başladıklarından, özellikle işletmecilik ve sermaye edinimi konusunda daha az profesyonel deneyime

sahiptirler (OECD, 1998:14-16). Bu nedenlerle, belirlenen sorunları erkeklere kıyasla daha ağır yaşamakta ve bu da kadın girişimcilerin ayrıca desteklenmesi gereğini ortaya çıkarmaktadır.

İşletme kurmak isteyen kadın girişimciler finansmana ihtiyaç duymakta ve ilk olarak kredi kullanımına başvurmak istemektedir. Fakat, gayrimenkullerin çoğunlukla erkeklerin üzerine kayıtlı olması nedeniyle finans kurumları tarafından istenen teminatın kadınlar tarafından bulunamaması ve kadın girişimcilerin finans kurumları ile ilişkilerde deneyim ve bilgi eksikliği yaşamaları sermaye temini konusunda önemli bir sorun oluşturmaktadır. Finans kurumlarının teminat ve kredi koşullarını iyileştirerek kredi faizlerini düşük tutması, teminat koşullarını hafifletmesi ve kredi verilecek alanları sınırlandırmaması alternatif çözüm yollarını oluşturmaktadır (Soysal, 2010).

Ülkemizde mevcut eğitim sisteminin kadınların girişimcilik becerilerini geliştirecek ve güçlendirecek nitelikte olmaması, kadınların erkeklerden daha az eğitim almalarına ve iş hayatında rekabet açısından güçlüklerle karşılaşmalarına neden olmaktadır (Şekerler, 2006:123). Kadın girişimcilere yönelik eğitim eksikliklerini tamamlamak üzere örgün ve yaygın eğitim programları hazırlanmalı, girişimcilik eğitimleri yaygınlaştırılarak kısa vadeli programlar düzenlenmelidir.

Kadın girişimciler uygun işe uygun eleman temin etmede sorunlar yaşamaktadırlar. Bu sorunlar kadın girişimcilerin işe uygun eleman alamamalarından kaynaklanabileceği gibi çalışanın kadın patrona güvenmemesinden de kaynaklanabilmektedir. Bu konuda çeşitli danışmanlık firmalarından destek alınarak kalifiye eleman temin edilebilir.

7. TÜRKİYE'DE KADIN GİRİŞİMCİLERİN SORUNLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

7.1.Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, Türkiye'de kadınları girişimciliğe yönlendiren faktörlerin ve karşılaştıkları sorunların belirlenerek çözüm önerilerinin oluşturulmasıdır. Literatürde kadın girişimcilerin sorunlarının belirlenerek çözüm önerilerinin oluşturulmasına ilişkin pek çok çalışma bulunmakla birlikte, yapılan çalışmalar il bazında gerçekleştirilen çalışmalar olup, Türkiye genelinde yapılan bir çalışma bulunmamaktadır. Bu husus dikkate alınarak bu çalışmanın Türkiye genelinde

81 ilde faaliyet gösteren kadın girişimcilerin katılımıyla gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır.

7.2.Araştırmanın Metodolojisi

Araştırmanın amaçlarını gerçekleştirmek amacıyla ilgili literatür ve daha önce yapılan çalışmalar dikkate alınarak 16 sorudan oluşan bir anket formu oluşturulmuştur. Ankette ilk beş soru demografik bilgilere yönelik, 6. ile 10. soruları ise ailede başka girişimci olup olmadığı, firma kuruluş şekli, kuruluş sermayesi temini ve girişimci olma yaşlarını öğrenmeye yönelik olarak oluşturulmuştur. 11. soruda sıralama ölçeği kullanılarak girişimci olmaya yönelten nedenler belirlenmiştir. Toplam 10 sorudan oluşan bu kümede söz konusu nedenler arasında ilk sırayı %19.5 oranı ile “ekonomik bağımsızlık” arzusu almıştır. Bunu %18.2 oranı ile “kendimin patronu olmak” ve %15.7 oranı ile “idealimi gerçekleştirmek” şeklindeki cevaplar izlemiştir. Buna göre kadınları girişimciliğe yönlendiren faktörlerin genellikle çeken faktörler olduğu saptanmıştır. 12. 13. ve 14. sorularda ise beşli likert ölçeği kullanılarak kadınların firmalarını kurarken ve işlerini yürütürken karşılaştıkları sorunlar ile belirtilen görüşlere ne ölçüde katıldıkları belirlenmiştir. 15. ve 16. sorular açık uçlu sorulardan oluşmaktadır ve firmaya ilişkin bilgilerle kadın girişimcilerin sorunlarına ilişkin çözüm önerilerini belirlemeye yönelik olarak düzenlenmiştir.

7.3.Araştırmaya Katılan Kadın Girişimcilerin Seçilmesi

Araştırmaya dahil edilen kadın girişimciler, 2007 yılında Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) çatısı altında kurularak 81 ilde örgütlenen İl Kadın Girişimciler Kurulları'na üye olan kadın girişimcileri arasından seçilmiştir. Bu bağlamda, 12-13 Mart 2016 tarihlerinde Denizli'de gerçekleştirilen “Girişimci Kadınlar Zirvesi”ne 81 ilden katılım sağlayan 250 kadın girişimciden 123 adet anket formu elde edilmiştir. Bu % 49,2'lik bir katılım oranı olup, daha önce yapılan çalışmalar dikkate alındığında, ana kütleden seçilen örnekler üzerinde gerçekleşen katılım oranının kabul edilebilir bir oran olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

7.4.Verilerin Kodlanması, Düzenlenmesi ve Analizi

Alınan anket formlarındaki cevaplar kodlanarak “SPSS (Statistical Package For Social Scienses – Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paketi) 23 ile analiz edilmiştir. SPSS; istatistiksel olarak işlenecek veriler için bir data girişi ve analiz programıdır. Araştırma sonucunda elde edilen verilerin istatistiksel analizleri yapılarak, sonuçların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadıkları ve varsayımların doğrulanıp doğrulanmaması değerlendirilmiştir.

7.5.Araştırmaya Katılan Kadın Girişimciler Hakkında Genel Bilgiler

Girişimci kadınların genellikle orta yaş diliminde girişimci olabilme potansiyeline eriştikleri literatür bilgileri arasındadır. Kadın girişimcilerin evli ve çocuklu olması, genel olarak kadınların girişimci niteliklerini olumsuz yönde etkilememektedir. Aile ve özellikle evli girişimciler için eşler, işletmenin kuruluş aşamasında ve kadının girişimcilik kararında, önemli sosyal sermaye kaynaklarıdır. Kadınlar kişisel karakteristiklerini, girişimci nitelikleriyle bütünleştirebilmekte; yenilikçilik, yaratıcılık gibi girişimsel değerler, kadınların iletişim yetenekleri ve problem çözme becerileriyle pekiştirilmektedir.

Literatürdeki bu bilgilere uygun olarak, araştırma kapsamında anket yapılan kadın girişimcilerin % 34,1'i 40-49 yaş, % 30,1'i 30-39 yaş ve %26'sı 50-59 yaş aralığındadır. Kadın girişimcilerin % 44,7'si üniversite ve % 34,1'i lise mezunudur. Bu sonuca göre kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe girişimci olma oranı yükselmekte ve kadın girişimcilerin eğitim durumları ile iş kurma nedenleri arasında oldukça anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Kadını girişimciliğe çeken etmenler, daha belirgin olarak üniversite mezunu kadınlar için geçerli olmaktadır. Buna karşın, itme faktörleri ise özellikle ilkökul ve ortaokul mezunu kadınlar için belirleyici olmaktadır. Kadınların eğitim düzeyleri düştükçe, kadını girişimci olmaya iten faktörlerin etkisi artmaktadır.

Ankete katılan kadın girişimcilerin %63,4'ü evli ve % 36,6'sı bekadır. Bu durum bekar bir kadının kendi işini kurmasının önünde bazı engeller olduğunu ve toplumun değer yargıları ile erkek egemen iş kollarının bekar kadınların girişimci olmasını engellediği sonucunu vermektedir.

Kadın girişimcilerin % 26,8'i çocuk sahibi değildir. Bu oran, bekar kadın girişimci oranından düşük olduğu için evli olup, çocuk sahibi olmayan kadın girişimci bulunmamaktadır. Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin % 35,8'i 2 çocuk ve % 23,6'sı bir çocuk sahibidir.

Tablo 1. Kadın Girişimcilerin Ailesinde Bulunan Girişimciler

Girişimci	Frekan s	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Hayır	51	41,5	41,5	41,5
Annem	5	4,1	4,1	45,5
Babam	20	16,3	16,3	61,8
Kardeşim	28	22,8	22,8	84,6
Eşim	14	11,4	11,4	95,9
Diğer	5	4,1	4,1	100
Toplam	123	100	100	

Tablo 1’de yer alan oranlara göre kadın girişimcilerin %58,5’inin ailesinde girişimci bulunmaktadır. Bu durum, ailede girişimci bulunmasının kadınların girişimci olmasında etkili olduğu konusunda yapılan araştırmaları doğrular niteliktedir.

Tablo 2. Kadın Girişimcilerin Firmasını Kurma Şekli

Firma Kuruluş Şekli	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Kendim Sıfırdan Kurduğum	88	71,5	71,5	71,5
Aile Şirketi	21	17,1	17,1	88,6
Eşimin Şirketi	8	6,5	6,5	95,1
Diğer	6	4,9	4,9	100
Toplam	123	100	100	

Tablo 2’de görüldüğü üzere kadın girişimcilerin % 71,5’i firmasını sıfırdan kurmuştur. Bu oran kadın girişimcilerin sorunlarına ilişkin elde edilecek verilerin doğruluğunu kanıtlamaktadır.

Tablo 3. Kadın Girişimcilerin Kuruluş Sermayesi

Kuruluş Sermayesi	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Kişisel Tasarruf	40	32,5	45,5	45,5
Akraba/Arkadaş Borçlanma	13	10,6	14,8	60,2
Banka Kredisi	13	10,6	14,8	75
Karşılıksız Destek	7	5,7	8	83
Diğer	15	12,2	17	100
Cevap Yok	35	28,5	100	
Toplam	123	100		

Tablo 3’de görüldüğü üzere kadın girişimcilerin firmasını kurma aşamasında %32,5 oranla kişisel tasarruflarını kullandığı, %10,6’lık oranlarla akraba/arkadaş borçlanma ve banka kredisi kullandığı tespit edilmiştir. Bu durum kadınların firmalarını kurarken banka kredilerinden faydalanma oranının erkeklere göre çok düşük seviyelerde kaldığını göstermektedir.

Kadın girişimcilerin işletme kuruluş sermayesini sağlama kaynakları kadın girişimcilerin formel ve informel kaynakları değerlendirme şekillerini göstermektedir. Kadın girişimciler, modernleşmenin bir göstergesi olarak ele alınabilecek kurumsal kaynaklı krediler kullanmak yerine genellikle kendi öz kaynakları ve eşlerinden aldıkları yardımlar aracılığıyla işlerini kurmuşlardır. Kadın girişimciler kendi mallarını ve hizmetlerini üretebilmek için tamamlayıcı kaynaklara ihtiyaç duymakta ve özellikle iş kurma aşamasında tamamlayıcı kaynak desteği informel kaynaklardan edinilmektedir. Akrabalar kadın girişimciler için önemli sosyal destek sağlayıcı kaynaklardır.

Tablo 4. Kadın Girişimcilerin Firmasını Kurarken Karşılaştığı Zorluklar

Zorluklar	Önem Derecesi	Frekans	Yüzde	Aritmetik Ortalama	Toplam Yüzde
Sermaye Temini	Çok Önemli	98	79,7	3,98	100
Bürokratik İşlemler	Çok Önemli	104	84,5	4,23	100
Deneyimsizlik	Çok Önemli	84	68,3	3,41	100
Bilgi Eksikliği	Çok Önemli	95	77,3	3,86	100
Uygun Yer Seçimi	Çok Önemli	96	78,0	3,90	100
Kiraların Yüksek Olması	Çok Önemli	92	74,8	3,74	100
Uygun Eleman Temini	Çok Önemli	119	96,7	4,84	100
Uygun Materyal Temini	Çok Önemli	108	87,8	4,39	100
Pazarda Tanınmamış Olmak	Çok Önemli	78	63,5	3,17	100
Aile İle İlgili Sorunlar	Çok Önemli	63	51,2	2,56	100

Tablo 4 te görüldüğü gibi araştırmaya katılan kadın girişimcilerin işlerini kurarken karşılaştıkları sorunların başında %96,7'lik oranla “uygun eleman temini” gelmektedir. Uygun işe uygun eleman bulma kadın girişimciler kadar erkek girişimcileri de ilgilendiren ve birçok sektörün yakındığı vasıflı eleman temininde karşılaşılan bir sorundur.

Kadın girişimciler ikinci olarak % 87,8'lik oranla “uygun materyal temini”nde sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Son olarak ise %84,5'lik oranla “bürokratik işlemler” yer almaktadır.

Tablo 5. Kadın Girişimcilerin İşlerini Yürütürken Karşılaştığı Zorluklar

Zorluklar	Önem Derecesi	Frekans	Yüzde	Aritmetik Ortalama	Toplam Yüzde
Pazarın durgun olması	Çok Önemli	113	91,9	4,59	100
Borç ödemeleri	Çok Önemli	120	97,5	4,88	100
Vergi ödemeleri	Çok Önemli	118	95,9	4,8	100
Bürokratik engeller	Çok Önemli	115	93,5	4,67	100
Kredi alamama	Çok Önemli	87	70,7	3,53	100
Elemanlar ile ilgili sorunlar	Çok Önemli	105	85,3	4,27	100
Müşteriler ile ilgili sorunlar	Çok Önemli	108	87,7	4,39	100
Ticari tecrübe eksikliği	Çok Önemli	94	76,4	3,82	100
Aile ilişkileri	Çok Önemli	92	74,8	3,74	100
Toplumun geleneksel baskısı	Çok Önemli	62	50,4	2,52	100
Aşırı yorgunluk	Çok Önemli	63	51,2	2,56	100

Tablo 5 incelendiğinde kadın girişimcilerin işlerini yürütürken karşılaştığı zorluklar arasında % 97,5 oranla borç ödemeleri, % 95,9 oranla vergi ödemeleri ve % 93,5 oranla bürokratik engeller ve % 91,9 oranla pazarın durgun olması sayılmaktadır. Ancak, söz konusu zorluklar sadece kadın girişimcilere has sorunlar olmayıp ülkemizin bu alandaki temel yapısal sorunlarından kaynaklanmaktadır. Bu zorlukları aşmada, kadınların erkek girişimcilere nazaran daha daha az donanımlı olmaları, söz konusu sorunları daha farklı olarak algılamalarına neden olabilmektedir. Dolayısıyla genel olarak kadın girişimcilerin neredeyse tamamına yakınının ekonomik nedenlerden dolayı zorluklar yaşadığı ifade edilebilir.

Tablo 6. Kadın Girişimcilerin İhracat Yapma Durumu

İhracat Yapma Durumu	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Evet	25	20,3	20,3	20,3
Hayır	98	79,7	79,7	100
Toplam	123	100	100	

Tablo 6'de görüldüğü üzere kadın girişimcilerin sadece %20,3'ü ihracat yapmaktadır. Kadın girişimcilerin sahip olduğu işletmeleri büyütmeleri ve ekonomik olarak güçlenmeleri için ihracat bilgi ve tecrübelerinin artırılması ve ihracat yapmaya teşvik edilmeleri gerektiği sonucuna varılmaktadır.

8. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüzde kadının çalışma yaşamında, her geçen gün etkinliğini arttırması, hem kendisi hem de toplum açısından oldukça önemli görülmektedir. Özellikle kadının daha eğitilmiş, azimli, hırslı ve kararlı duruşu onu, erkeğe bağımlı olmaktan kurtararak ekonomik anlamda bağımsızlığını ve toplumdaki konumunu güçlendirmesine olanak sağlamaktadır. Kadına bu gücü sağlayan en önemli olgu ise onun girişimcilik özelliğidir. Girişimcilik faaliyeti ile kadın, bir taraftan maddi ve manevi kazanımlar elde ederken, diğer taraftan bağımsızlık, finansal fırsatlar, toplumsal hizmet, iş güvenliği, aile istihdamı ve meydan okuyuculuk gibi özellikler ile de cinsiyet ayrımcılığına yönelik yargıları kadınlar lehine çevirebilme fırsatını da elde etmiş olmaktadır.

Kadının girişimci olarak çalışma yaşamına katılmasının, kadın açısından getirdiği zorluklar ve engellerin de bu süreçte dikkate alınarak değerlendirilmesi daha gerçekçi olacaktır. Çünkü kadın, gerek kadın olmanın, gerekse iş ve toplumsal yaşamın "erkek egemen kurgulanmış düzeni"nde oldukça güç şartlar içerisinde girişimcilik faaliyetini sürdürme çabası içerisinde. Kadının çalışma yaşamında varlığını kısıtlayan bu düşünce ve uygulamaların, kadını ekonomik hayatta pasifleştirme anlayışına ittiğini söylemek çok da doğru olmayacaktır. Özellikle son yıllarda, kadınların iş yaşamında, karşı cinse göre, daha başarılı oldukları gözlemlenmektedir. Bunun nedeni ise; önceden erkeklere özgü olduğuna inanılan işlerde başarılı olmaları, erkeklerle aralarındaki girişimcilik konusundaki bilgi ve deneyim farkının giderek azalması, çok daha iyi örgütlenir hale gelmeleri ve doğaları gereği olaylara karşı daha duyarlı, daha sakin, daha yoğun insan ilişkilerine sahip olmalarıdır.

Bu bağlamda, kadın girişimciliği, ekonomik ve toplumsal hayatta önemli yarar ve fırsatlar yaratarak, kendi ülke ekonomilerini geliştirmede ve iş yaratımında önemli katkılar sağlamaktadır. Yani kadınların, potansiyel girişimcilik faaliyetleri ile ekonomik ve toplumsal yaşamın "erkek egemen" cinsiyetler arası adaletsizliğini "insani" boyuta dönüştürerek, çalışma yaşamını daha etkin hale getirdiğini söylemek mümkündür.

Günümüzde teknolojinin çok hızlı bir şekilde gelişmesi ve endüstrileşmenin artması sonucu kadınların iş hayatına katılımlarında artış meydana gelmektedir. Ülkemizin ataerkil toplum yapısı, kadınların kuruluş sermayesine ulaşmalarının önündeki engeller, toplumda kadına biçilen annelik rolü gibi kadınların kendi girişimlerini kurmalarını engelleyen birçok sorunun çözülmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada kadın girişimcilerin firmasını kurarken karşılaştığı zorluklardan bürokratik işlemler, uygun eleman ve materyal temini gibi çok önemli sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadın girişimcilerin erkek girişimcilere göre yoğun ve karmaşık bürokratik işlemler konusunda daha deneyimsiz olması ve bilgi eksikliği bürokratik işlemlerin önemli bir sorun olarak karşısına çıkmasına neden olmaktadır. Firma kurma aşamasında olan kadın girişimcilere devlet ve ilgili kuruluşlar tarafından danışmanlık desteği verilmesinin ve firma kuruluşu hakkında eğitimler düzenlenmesinin kadın girişimcilerin bürokratik işlemler hakkında bilgi sahibi olmasına ve bu sürecin önemli bir sorun olmaktan çıkarılmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Uygun eleman temini sorunu ise firmanın kuruluşunda ve başarılı bir şekilde yürütülmesinde hayati bir öneme sahip olup, meslek liseleri ve üniversiteler aracılığı ile uzmanlık alanlarına göre eleman yetiştirilmesinin teşvik edilmesi gerekmektedir.

Araştırmaya katılan kadın girişimciler finans kuruluşlarından kredi kullanımında sorun yaşadıklarını belirtmektedirler. Devlet tarafından kadın girişimcilere yönelik pozitif ayrımcılık yapılarak finans kuruluşları tarafından düşük faizli kredi ve danışmanlık desteği sağlanmasının kadın girişimciliğini teşvik etmek için faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kadın girişimcilerin işlerini yürütürken karşılaştıkları zorluklar ağırlıkla ekonomik ve iş çevresi ile ilgili sorunlar olmakla birlikte, aile ilişkileri ve toplumun geleneksel baskısı da önemli derecede belirtilen zorluklar arasında yer almaktadır.

Kadın girişimciler erkeklerin kendileri ile rekabeti göze alamayacakları alanlarda iş kurma eğilimindedirler. Kadın girişimcileri erkek girişimcilerden ayıran noktalardan bir tanesi: kuruluş sermayesinde kendisini göstermektedir. Erkeklerin aksine kadınlar finans kurumlarından kredi desteği ile işlerini kurmak yerine o zamana değin biriktirmiş oldukları küçük kişisel servetlerini, bunun yetersiz kalması durumunda ise aile ve yakın çevreden alınacak takviyelerle bu sorunu çözmeye yoluna gitmektedirler.

Öncelikli olarak kadının girişimcilik algılayışının farklılaştırılması ve süreçle bağının güçlendirilmesi gerekmektedir. Kadın girişimcilere finansal ve teknik bilgi sağlayacak birimlerin güçlendirilmesi ve kadının ulaşılabilirliğinin artırılması gerekir. Bu bağlamda, Ticaret odaları bünyesinde oluşturulacak bir birim kadın girişimcilerin yönlendirilmesi ve desteklenmesine katkılar sağlayacaktır.

Bireyleri girişimci olmaya yönlendiren nedenler veya motivasyon faktörleri önemlidir, çünkü bu nedenler, bir ölçüde niyetlerin belirleyicisidir. Yeni örgütler, rastlantısal olarak kurulmamaktadır; yeni iş kurmak için ayrılması gereken çaba ve zaman, girişime yönelik faaliyetlerin amaca yönelik, bilinçli olarak yapılandırılmış faaliyetler olduğunu göstermektedir. Buradan çıkacak önemli sonuçlardan bir tanesi, potansiyel girişimcileri kazanmak için verilen eğitim veya mentorluk çalışmalarında bu eksikliğı giderecek konulara veya sosyal desteğe yer verilmesidir.

Kadınlar, iş çevresiyle ilişkiler geliştirmek, kamusal kuruluşlardaki yetkililere ve iş örgütlerine yönelik taleplerini belirlemek için iş ve mesleklerle ilgili örgütlere katılmalıdırlar. Bu örgütler kadınlara ait yeni işlerde yönlendiricilik ve destek sağlayarak sürekli bir hizmet döngüsü yaratabilir.

Girişimcilik, kadınların kendi yetenek ve potansiyellerini keşfedebileceğı, bağımsız karar alabilecekleri bir işdir. Girişimcilik rolü ile kadınlar karar alan, risk üstlenen ve yöneten konuma gelebilmektedirler. Kadını ücretsiz aile işçisi konumundan kendi hesabına çalışan konuma taşımak, kadının statüsünü yükseltmenin bir aracıdır.

KAYNAKÇA

- Aşkın, A., Nehir, S. ve Vural, S. Ö. (2011). Tarihsel Süreçte Girişimcilik Kavramı ve Gelişimi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*. 6:2. s.55-72
- Arat, N. (1993). Sosyo Kültürel, Hukuksal Bakış ve Alternatif Öneriler, Kadınlar, *Liderlik, Yöneticilik Sempozyumu*, İstanbul Mülkiyeliler Vakfı, s.89-94
- Ayaz, N. (1993). Türkiye’de Çalışan Kadınların Sorunlarına Yönelik Bir İnceleme, *D.E.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi*, 8/1:175-191
- Carter, N. M. and Kolvereid, L. (1998). Women Starting New Businesses: The Experience in Norway and the United States. In *Women Entrepreneurs in Small and Medium Enterprises*, pp. 185–202. OECD, Paris.
- Catley, S. and Hamilton, T.T. (1998), “Small business development and gender of owner”, *Journal of Management Development*, Vol. 17 No. 1, pp. 75-82
- Cohen, L. ve Mallon, M. (1999). The Transition From Organizational Employment to Portfolio Working: Perceptions of Boondryless Work, *Employment and Society*, Vol. 2, s.329-352
- Çelebi, N. (1993). Kadın Girişimciliğini Özendirme ve Destekleme Konusunda Politikalar, Kadını Girişimciliğe Özendirme ve Destekleme Paneli, *Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Eğitim Serisi*, Yayın No:74,s.35-42
- Çevik, E. (2006). Girişimcilerin, Girişimcilik Tipleri ile Çalışma Amaçları Arasındaki İlişki. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.
- Dechant, K. and Asya .L (2005),. Entrepreneurship Toward an Understanding of Arab Women Entrepreneurs in Bahrain and Oman,10, 123 (2005). DOI: <http://dx.doi.org/10.1142/S1084946705000100>
- Ecevit, Y. (1993). Kadını Girişimciliğe Özendirme ve Destekleme Paneli, Bildiriler ve Tartışmalar. *Devlet Bakanlığı Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Eğitim Serisi*. Ankara. Yayın No: 74.
- Erdem, F. (2001). Girişimcilerde Risk Alma Eğilimi ve Belirsizliğe Tolerans İlişisine Kültürel Yaklaşım, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*,

Gürol, M. A. (2000). Türkiye’de Kadın Girişimci ve Küçük işletmesi: Fırsatlar, Sorunlar, Beklentiler ve Öneriler, *Atılım Üniversitesi Yayını* No:2, Ankara

Hisrich, R. ve Peters M. (2013), *Entrepreneurship*, McGraw_Hill/Irwin, 9th Edition, USA.

İraz, R. (2005). *Yaratıcılık ve Yenilik Bağlamında Girişimcilik ve KOBİ’ler*. Çizgi Kitabevi, Konya

Kocacık, F. ve Gökkaya, V.B. (2005). Türkiye’de Çalışan Kadınlar ve Sorunları, C. Ü. İ.İ.B.F. Dergisi, 6/1:195-21

Kutanis, R. Ö. (2006). Girişimci Kadınlar, Değişim Yayınları, Sakarya.

Minniti, M. ve Arenius, P. (2003), “Women in Entrepreneurship”, The Entrepreneurial advantage of Nations:First Annual Global Entrepreneurship Symposium United Nations Headquarters 29, 2003.

Narin, M., Marşap, A. Ve Gürol, M. A. (2006). Global Kadın Girişimciliğinin Maksimizasyonunu Hedefleme: Uluslar arası Arenada Örgütlenme ve Ağ Oluşturma, Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. dergisi, 8/1:65-78

OECD, (1998). Women Entrepreneurship: Issues and Policies, 2. OECD Conference of Ministers Responsible for SMEs, İstanbul.

Ören, K. ve Biçkes, M. (2011). Kişilik Özelliklerinin Girişimcilik Potansiyeli Üzerindeki Etkileri: Nevşehir’deki Yüksek Öğrenim Öğrencileri Üzerinde Yapılan Bir Araştırma.

Saray, G. (1993). Türkiye’de Kadın Girişimciliği, Kadını Girişimciliğe Özendirme ve Destekleme Paneli, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Eğitim Serisi Yayın No:74, s.117-125

Sarri, K. ve Anna T. (2005) "Female entrepreneurs' personal characteristics and motivation: a review of the Greek situation", *Women in Management Review*, Vol. 20 Issue: 1, pp.24-36, doi:

Soysal, A. (2010). Türkiye’de Kadın Girişimciler: Engeller ve Fırsatlar Bağlamında Bir Değerlendirme. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi.

Şekerler, H. (2006). Kadın Girişimciler, Karşılaştıkları Sorunlar ve Bu Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Kütahya

Tekin, M. (2004). Girişimcilik, B:4, Ankara

Yetim, N. (2008). Sosyal Sermaye Olarak Kadın Girişimciler: Mersin Örneği, eab.ege.edu.tr/pdf/2_2/C2-S2

Zhao, H., Scott, E. ve Gerald E.H. (2005), The Mediating Role of Self-Efficacy in The Development of Entrepreneurial Intentions, *Journal of Applied Psychology*, 90 (6).1265-1272

Zimmerer, T. W. ve Norman M. S. (1998), *Essentials of Entrepreneurship and Small Business Management*, Second Edition, Prentice Hall, Inc.